

“Biz memarlıq üzrə aparıcı ali təhsil, həm də tədqiqat müəssisəsiyik”

Bəlkə də Azərbaycanda son 50 ili memarlıq və inşaat sahəsinin tərəqqi dövrü adlandırmaq olar. Ulu Öndər Heydər Əliyevin 1969-cu ildə hakimiyyətə gəlişi ilə Azərbaycan SSR-də başlanılan sürətli tikinti-quruculuq işləri çox keçmədən 1975-ci ildə İnşaat Mühəndisləri İnstitutunun (red. Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti) yarınması ilə nəticələndi. Ulu Öndərin təşəbbüsü və gərgin səyi ilə yaradılan bu ali məktəb həmin dövrdə öz profili üzrə Cənubi Qafqazın ən böyük ali təhsil müəssisəsi olub. 90-cı illərdə Ermənistanın torpaqlarımıza təcavüzü, yüz minlərlə soydaşımızın məcburi köçkün və qaçqın statusuna düşməsi ilə yanaşı, şəhərlərimizin, kəndlərimizin, memarlıq abidələrimizin dağıdılması, bəzilərini tamamilə məhv olunması ilə nəticələndi. 2020-ci ildə baş verən Vətən müharibəsi ilə torpaqlarımız işğaldan azad olundu, lakin gözləniləndən də dəhşətli mənzərə ilə qarşılaşdıq - şəhərlərimizin, kəndlərimizin çoxunda tək bir tikili belə qalmamışdı.

Azərbaycan dövləti tərəfindən azad olunan ərazilərin bərpası və yenidən qurulması işi sürətlə həyata keçirilir. Bununla belə, ərazilərin böyüklüyü və dağıntının miqyası daha çox mütəxəssisə, kadra ehtiyac yaradır. Əlbəttə ki, quruculuq işlərinə xarici şirkətlər də cəlb olunub, lakin ekspertlər hesab edirlər ki, bəzi məsələlərdə yerli mütəxəssislərin iştirakı son dərəcə vacibdir. Məsələn, dağıdılmış milli memarlıq abidələrinin bərpası...

Müsaibimiz, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin (AzMİU) Memarlıq konstruksiyaları və abidələrin bərpası kafedrasının müdiri, əməkdar memar professor Səbinə Hacıyevadır.

“Xalqımızın keçmişini özündə yaşadan bu mənəvi dəyərlərin gələcək nəsillərə çatdırılması üçün onların bərpası və təmiri işlərinə xüsusi diqqət yetirmək bərpəçinin ən önəmli vəzifəsidir”

- Səbinə xanım, Azərbaycan abidələrin baxımından zəngin ölkə sayılır? Bu sualın cavabını başqa kontekstdə öyrənmək daha maraqlı olardı - Azərbaycanda memarlıq abidələrinin bərpası üzrə mütəxəssislərin işi nə dərəcədə çətindir?

- Bəli, əlbəttə, Azərbaycan ərazisi öz tarixi əhəmiyyəti, zəngin abidələri baxımından xüsusi önəm daşıyan məskənlərdən biridir. Ərazi olaraq, mülayim və münasib təbii şəraitə malik olduğu üçün, insanlar burada hələ çox qədim zamanlardan məskunlaşıblar. Bu insanlar tarix boyu böyük yaradıcılıq yolu keçərək çoxsaylı mədəniyyət əsərləri yaradıblar. Məsələn, Qobustan kitabələri, Azix mağarası bəşəriyyət üçün əvəzsiz nümunələrdəndir. Lakin təəssüflər olsun ki, bəzi abidələr yardıqılmış vəziyyətdədir və yaxud tamamilə məhv olub. Bununla belə, yaşadığımız dövrə gəlib çatan abidələr çoxdur və onlar qiymətli memarlıq nümunələri kimi qorunub saxlanılır.

Təbii ki, belə dəyərli abidələrlə zəngin olan ölkənin vətəndaşı olaraq, bu abidələri qoruyub gələcək nəsillərə ötürmək ilk növbədə bizim vətəndaşlıq borcumuzdur. Xalqımızın keçmişini özündə yaşadan bu mənəvi dəyərlərin gələcək nəsillərə çatdırılması üçün onların bərpası işlərinə xüsusi diqqət yetirmək bərpəçinin ən önəmli vəzifəsidir. Bu vəzifə kifayət qədər çətin və məsuliyyətli olmağına baxmayaraq,

bir o qədər də maraqlı və cəlbedici bir işdir. Bu işin çətinliyi ondan ibarətdir ki, bir-birinə bənzəməyən müxtəlif abidələrin hər biri xüsusi və özəl yanaşma tələb edir. Bərpə zamanı xüsusi diqqət edilməsi gərəkən məsələlərdən biri də abidənin obrazına xələf gətirmədən ömrünü uzatmaqdır. Belə bənzətmə etsəm, mənəce yanılmaram - Memarlıq abidəsinin bərpası həkimlə xəstənin münasibətinə oxşayır, fərdi yanaşmasın öz ruhunu saxlamaqla ömrünü uzada bilməzsən.

- AzMİU-nun rektoru, professor Gülcöhrə Məmmədova Qazaxıstanda keçirilən beynəlxalq forumda bildirmişdi ki, işğaldan azad olunan Azərbaycan ərazilərindəki memarlıq abidələri demək olar ki, tamamilə məhv edilib. Maraqlıdır, AzMİU-da bu istiqamətdə tədqiqatlar aparılır?

- Biz memarlıq üzrə aparıcı ali təhsil, həm də tədqiqat müəssisəsiyik. Bütün ərazilərimiz üzrə, xüsusilə işğaldan azad olunan ərazilərdəki abidələrlə bağlı araşdırmalarımız mövcuddur. Biz birbaşa, yaxud da əlaqədar qurumlarla koordinasiya şəkildə bu prosesi həyata keçiririk. Tədqiqat imkanlarımızı genişləndirmək üçün azad olunan ərazilərdə fəaliyyət göstərən dövlət və özəl qurumlarla yeni əməkdaşlıqlar qururuq. Məsələn, bu günlərdə Qarabağ İqtisadi Rayonunda Bərpə, Tikinti və İdarəetmə Xidməti, ondan əvvəl Şərqi Zəngəzur İqtisadi Rayonunda Bərpə, Tikinti və İdarəetmə Xidməti, ondan az əvvəl Türkiyənin “Pro Yapı” şirkəti ilə əməkdaşlıq müqavilələri imzaladıq. Bu müqavilələr bizim tədqiqat imkanlarımızı genişləndirir.

“30 ilə yaxın bir dövrdə biz Qarabağ ərazisində yerləşən abidələri bir gün belə olsun unutmadıq”

Belə anlaşılmazın ki, biz bu prosese yeni başlamışıq. 30 ilə yaxın bir dövrdə biz Qarabağ ərazisində yerləşən abidələri, bir gün belə olsun unutmadıq. Söhbət tək müəllim-professor heyətindən getmir, tələbələr də unutmadı. Elə bir il olmayıb ki, tələbələr kurs işlərində, diplom işlərində Qarabağ abidələrindən bəhs etməsənlər. Tələbələr əmin idilər ki, Qarabağ tezliklə azad ediləcək, ərazidəki abidələri daha yaxından tanıyacaq və onların üzərində təmir-bərpə işləri aparacaqlar.

Hələ Qarabağ işğal altında olanda Ağdamın bərpası, tədqiqatı, gələcək inkişafı kimi məsələlərə həsr olunan bir layihə reallaşdırdıq. Həmin layihə gözəl Ağdamımızın işğaldan sonrakı mənzərəsini əks etdirirdi. Biz Ağdamı xəyalımızda bərpə etmişdik. Daha sonra tələbələrin təşəbbüsü, professor-müəllim heyətinin iştirakı ilə Şuşa layihəsinin icrasına başladıq. Biz layihənin təqdimatına hazırlaşanda müharibə başladı və Qarabağın, Şuşanın işğaldan azad olunması xəbərini aldıq. Ərazilərimiz işğaldan azad olunduqdan sonra bir qrup tələbə ilə birlikdə Şuşaya, Ağdama səfər etdik. Artıq xəyallarımız gerçəkləşir, həmin müqəddəs ərazilərimiz, cənab Prezidentin təbirlə desək, gözəl Şuşamız bərpə olunur və bizim müəllimlər, məzunlar və tələbələr bu prosədə iştirak edirlər.

- Məzunların həmin ərazilərdə çalışması, tələbələrin təcrübəyə cəlb olunması, əlbəttə ki, AzMİU üçün qürurverici olmalıdır. Universitet necə, qurum

olaraq başqa hansısa formada azad olunan ərazilərdə aparılan tədqiqat və bərpə işlərində iştirak edirmi?

- Hazırda işğaldan azad olunan ərazilərimizdə həyata keçirilən layihələrdə, geniş miqyasda olmasa da, bir neçə layihə var ki, iştirakımız gözlənilir. Həmçinin Zəngilanda həyata keçirilən “Ağıllı Şəhər” konsepsiyasının layihələrində bizim məzunlarımızdan aktiv iştirak edənlər var. Onlar, həm də həmin ərazilərdə vandalizmə uğramış tarixi memarlıq abidələrinin bərpası ilə məşğuldurlar. Hesab edirəm ki, bu proses davam edəcək və abidələrin bərpası işinə daha çox məzunumuz cəlb olunacaq.

“Bu günə qədər bizim üçün əlçatmaz olan bu abidələri daha yaxından izləmək, tədqiq etmək üçün bir az vaxt lazımdır”

- Səbinə xanım, Siz AzMİU-nun professorusunuz və sübhəsis ki, əsas işiniz də tələbələrdir. Tələbələr tədqiqat və bərpə işlərinə cəlb olunurmu? Əgər cəlb olunurlarsa, onların iştirakı bir mütəxəssis kimi sizi qane edirmi?

- Bəli, bu bizim yaralı yerimizdir. Çünki son iki ildir ki, həmin ərazilərin azad edilməsinə baxmayaraq, hələ də minalar göyərlənmiş hərbi sursatlara görə ərazilərə giriş məhduddur. Əminliklə deyə bilərəm ki, nəzəriyyə baxımından bir çox tələbə bu layihələrdə iştirak etmək üçün hazırdır, lakin təcrübə nöqtəyi - nəzərdən hələ tam hazır hesab edilə bilməzlər. Ümumiyyətlə, bu günə qədər bizim üçün əlçatmaz olan bu abidələri daha yaxından izləmək, tədqiq etmək üçün bir az vaxt lazımdır. Hesab edirəm ki, onlar bir neçə real layihənin üzərində işləyəndən sonra çox gözəl mütəxəssis olacaqlar.

“Təəvvür edin ki, bu təəvvüratla Tokiyaya getmiş gənc memar məşhur yapon memarı Kenzo Tangenin əsərləri, onun fantaziyası ilə qarşılaşır. Yaxud da Tokiodakı digər müasir tikililər... Mən həmin vaxt böyük təəssüf hissi keçirirdim”.

- Sizinlə Azərbaycan memarlığına nəzər salmaq istərdik. Son yillərdə analiz etsək, Azərbaycan memarlığı ilə bağlı hansı mənzərə ilə qarşılaşırıq? Təbii ki, bu sual istiqamətiniz üzrə, əsas olaraq memarlıq konstruksiyaları və abidələrin bərpası kontekstində cavablandırmağınızı arzu edirik...

- Bu, çox maraqlı sualdır. 100 il bundan əvvəl Azərbaycan memarlığında çox maraqlı dövr bitmək üzrə idi - XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəlləri memarlığı. Bu dövrdə Azərbaycanda, xüsusilə də Bakıda xarici və yerli talantlı memarların birgə fəaliyyəti nəticəsində memarlıqda yeni formalar, üsullar, üslublar yarandı. Bakının ən gözəl binaları məhz o dövrə məxsusdur. Sonralar Mikayıllı Hüseynov, Sadıx Dadaşov, Ənvər Qasımzadə kimi məşhur memarlarımız 20 əsrin ortalarında Bakının bu gün də göz oxşayan binalarını ucaldılar.

Son illər memarlığımız böyük inkişaf yolu keçib. Burada təbii olaraq neqativ hallar da var, bir memar kimi, fərdi zövq sahibi kimi biz bunu görürük, lakin pozitiv, qürurverici hallar daha çoxdur. Bu sualınız mənə 1997-ci ildə Yaponiyanın Tokio şəhərində təcrübədə olduğum ay yarım müddəti xatırlatdı. Bilirsiniz, SSRİ dövründə memarlıq standart və çərçivələrə tabe idi, çərçivələr daxilində layihələr icra edilirdi. Bu, memara öz fantaziyasını ortaya qoymağa imkan vermirdi. Əlbəttə ki, o dövrün üstündən tamamilə xətt çəkmək olmaz. O dövrdə də gözəl layihələr var idi, bu layihələr əsasən fərdi və əz sayda idi.

Təəvvür edin ki, bu təəvvüratla Tokiyaya getmiş gənc memar məşhur yapon memarı Kenzo Tangenin əsərləri, onun fantaziyası ilə qarşılaşır. Yaxud da Tokiodakı digər müasir tikililər... Mən həmin vaxt böyük təəssüf hissi keçirirdim. O dövrdə Azərbaycanda belə gözəl müasir konstruksiyalarla tikilmiş binalar yox idi və düşündüm ki, görəsən nə vaxtsa ölkəmizdə belə tikililər inşa ediləcəkmi?! Bu gün isə, ölkəmizdə bir-birindən gözəl, əsrarəngiz tikililər inşa edilməkdədir. Bu nöqtəyi-nəzərdən düşünürəm ki, çox böyük inkişaf yolu keçmişik, özü də böyük addımlarla. 1997-ci ildə Tokiodakı memarlıq nümunələrini görəndə böyük təəssüf hissi keçirmiş birinin ölkəsində Zaha Hadidin layihələri reallaşdı. Xarici dostlarım, memar həmkarlarım məndən xahiş edirdilər ki, Heydər Əliyev Mərkəzinin, “Alov qüllələri” kompleksinin və digərlərinin şəkillərini onlara göndərim. Yaponiyada olanda mənə desəydilər ki, nə vaxtsa belə bir hal olacaq, yəqin ki, inanmazdım.

Düzdür, əvvəl də dediyim kimi bəzən neqativ halları da görürük. Bu da təbii, memarlıq və inşaat böyük və çoxşaxəli sahədir.

“Qarabağ nə vaxtsa dünyanın modern memarlıq mərkəzinə çevriləcək”

- Siz pozitiv dəyişiklikləri daha çox qeyd edirsiniz. Bu qədər gəzəlliyin içində neqativləri görmək çətin deyil ki?

- Yox, elə anlaşılmazın ki, mən neqativ axtarıram. Sadəcə ölkəmizi, memarlığımızı sevirəm və daha da gözəlləşməsinə istəyirəm. Düşünürəm ki, memarlığımızın inkişafı bundan sonra da davam edəcək, Qarabağ nə vaxtsa bizim tələbələrimizin, məzunlarımızın yaradıcılığı və dövlətimizin iradəsilə dünyanın modern memarlıq mərkəzinə çevriləcək.

Nicat Abdullayev - AzMİU

